

BELLETEN

Cilt: 1

Sayı: 2

1 Nisan 1937

ATATÜRK'Ü dinlerken:

VATAN VE HÜRRIYET

*Âfet**Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı***Şamda, Hamidiye Çarşısında, üç Türk zabiti :**

Osmanlı İmparatorluğu devrinde Beşinci Ordunun merkezi Şam'dı. Oraya Askeri Akademisinden yüzbaşı çıkmış iki adam sürülmüştü: Biri Mustafa Kemal, diğeri Müfit [1] Bunlar Şamda 29 uncu ve 30 uncu Süvari Alaylarında stajiyer idiler. O devirde her sene Havranda binbir mesele icat olunurdu. 1905 te Havran meselesi «Emvali Mağsube» [2] adiyle ortaya atılmıştı. Oraya bir ordu gidecekti. Hakikatte böyle bir mesele var mıydı, yok muydu, bunun izahını ve muhakemesini şimdilik bırakalım.

Müfidin Mustafa Kemale müracaati :

Şamın iki odalı, basit bir evinde oturan Mustafa Kemale, çok sevdiği kahraman arkadaşı Müfit müracaat ediyor :

— Haberin var mı, gidiyorlar ?

Mustafa Kemal soruyor :

— Kim ? Nereye ?

— Bizim staj yapmakta olduğumuz alaylar....

— Nasıl olur ? Benim bundan haberim yok, ve bu olamaz.

— Gidiyorlar, hem bu akşam.....

[1] Kırşehir sayılvı Bay Müfit Özdeş .

[2] Talan edilmiş mallar .

İki arkadaş atlarına biniyorlar; evvelâ Mustafa Kemal'in staj yaptığı 30 uncu Süvari Alayı kumandanının yanına gidiyorlar. Mustafa Kemal alay kumandanına soruyor:

— Alayınız bir vazife almış gidiyor. Bu alay içinde kumanda etmekte olduğum bir bölük var; benim de beraber gitmekliğim tabii değil mi? Niçin bana haber vermediniz?

Kumandanın cevabı:

— Siz bu Alayda stajiyersiniz. Kumanda ettiğiniz bölüğün asıl kumandanı bölüğün kumandasını almıştır. Siz Erkânıharp zabitanı; böyle çetin işlere gelemersiniz. Ben sizin Şamda kalıp istirahat etmenizi tercih ettim. Maaşınız verilecektir, merak etmeyiniz.

Mustafa Kemal'in aldığı bu cevap, pek tabii olarak, Müfidin 29 uncu Süvari Alay kumandanından alacağı cevabın aynı olacaktır.

İki arkadaş, boynu bükük, çıkıyorlar:

Müfit şu mutaleada bulunuyor: Süvari Fırkası kumandanına şikâyet etmek Mustafa Kemal buna lüzum görmüyor:

— Müfitçiğim, diyor, bunlar o kumandanla beraberdirler. Ona müracaatten bir şey çıkmaz. Ordu kumandanına gidelim. Belki ondan da birşey çıkmaz; fakat hiç değilse şikâyetimizi umumileştirmiş oluruz.

İki arkadaş mutabık kalıyorlar.

Ordu kumandanı Müşir Hakkı Paşadır.

Müracaat usulsüzdür:

İki erkânıharp yüzbaşısı, doğrudan doğruya, Müşir Hakkı Paşanın resmî makamının kapısına gidiyorlar ve yaveri vasıtasile Müşir paşayı görmek istediklerini arz ediyorlar. Hiç vaki olmamış bu hareketi Müşir Paşa çok küstahane telâkki ediyor ve onları kovuyor. Sokak ortasında kalmış gibi bir vaziyette iki arkadaş artık birbirleriyle konuşmıyacak kadar müteessirdir. Nihayet Mustafa Kemal, Müfide:

— Biz de gideriz,
diyor. Müfit soruyor:

— Nasıl?

— Olduğumuz gibi Yani şimdi atlarımıza binmiş bulunuyoruz; emirber neferlerimiz de var. Havrana giden kuvvete, olduğumuz gibi, iltihak ederiz.

— Bu olur mu?

— Niçin olmasın?

Ve, Mustafa Kemal'in dediği gibi, gidiyorlar.

Şam — Şemiskin yolu üzerinde:

İki süvari alayı, birçok topçu bataryaları ve esterli piyade taburları, büyük bir kuvvet halinde, yürüyorlar. Bu kuvvetlerin kumandanı Bay Lûtfidir. Mustafa Kemal ve Müfit, ellerinden alınmış olan bölüklere iltifat etmiyerek, atlarını bu kuvvetlerin başının yanına sürüyorlar ve: “biz de beraberiz efendim,, diyorlar. Henüz bu iki adamı tanımamış olan kumandan onların yüzüne bakmamakla ve sadece selâmlarını iade etmekle iktifa ediyor. Başka konuşma yoktur.

Kuvvetler, o günün akşamı Şemiskinde çadırı ordugâhda, son neferine kadar yerleşiyor. Yalnız açıkta ve aç kalmış iki adam var: Mustafa Kemal ve Müfit. Onlarla kimse meşgul değildir. Yalnız gece yarısına doğru onların emirber neferleri büyük bir âlicenaplıkla bu iki arkadaşa kendi evlerini teklif ediyorlar. Bu ev, neferlere tahsis olunmuş çadırıdır. Neferler: “biz açıkta kalalım, ziyarı yok, siz çadıra buyurunuz,, diyorlar. Biraz sonra da daha büyük bir ülvvicenap ile bu iki arkadaşa, içerilerine saman doldurulmuş iki çuval getiriyorlar ve bunları yatak diye yere seriyorlar.

Ertesi gün Süvari 30 uncu Alayın bölük kumandanlarından bir yüzbaşı geceyi aç geçirmiş olan Mustafa Kemal ile Müfidi kendi çadırına davet ediyor, onlara bir çay ziyafeti veriyor.

Bu yüzbaşı vaziyeti ve bunu icap ettiren ve idame ettirmekte olan adamların gizli noktâ nazarlarını senelerdenberi devam eden tecrübesi sayesinde biliyordu. O, Mustafa Kemal ve Müfide şu teklifte bulunuyor:

— Arkadaşlar, görüyorsunuz ki size asla kumandanlık vazifesi vermeyeceklerdir. Bunun sebepleri vardır. Fakat bana hususî bir vazife verilmiştir. Eğer siz bu vazifemde bana kontrolör olmak isterseniz ben bunu temin ederim. Yalnız şimdiden söylemeliyim ki bu kontrol neticesini kimseye bildirmeyeceğinize dair bana namusunuz üzerine teminat vermeniz lâzımdır.

Mustafa Kemal, Müfidin yüzüne baktı ve kendi kendine, şöyle bir muhakeme yaptı: «Bu adamın yapacağı şey, belli ki netice itibarıyla söylenmemek icap eden hicaplı bir şeydir. Hiç bir şey yapmaktan ise bu insana hicap veren meselenin mahiyetini anlamak kendisi ve arkadaşı için bir kazançtır. O, bu tecrübeyi yapabilmek için en nihayet bir adamı kusurlarından dolayı affetmiş olacaktır. Bir adamı kusurlarından affetmek bin adamın kusurunu ele geçirmek için yapılabilir bir fedakârlıktır.

Mustafa Kemal bu mülâhaza ile ona söz verdi; Müfit de kendisine iltihak etti.

Havran köylerinde gasp:

Şamdan çıkan mürettep büyük kuvvet, sanki bütün Havranı sömürecek gibi, tertibat almıştır. Havran muhtelif mıntakalara ayrılmış, her muntakaya bir kuvvet tahsis olunmuştı; bunların vazifesi o mıntakadaki köyleri soymaktı.

İlk Havran köyünde Mustafa Kemal ve Müfit, bölük kumandanının misafiri olmuşlardır. Köy odasında, piliç kızartmaları ve diğer nefis yemekler yeniyor. Ertesi sabah Mustafa Kemal, yüzbaşıya şu teklifte bulunuyor: "Seyahatimiz esnasında müşterek masraftan hissemize düşeni hemen mi verelim? Yoksa en sonunda tediye etmek üzere bir defter mi tutarsınız?,"

O, defter tutmak usulünü tercih etti ve öyle yapıldı.

Havranlı köylüler, hergün ve her gece, birtakım insanlar ve bu insanların bindiği hayvanlar tarafından, yiyecek itibariyle, mahvediliyor, bu kâfi değilmiş gibi o insanlardan on senelik vergi isteniliyor, herkes kudretine göre bir veya beş mecediye, bir veya iki lira vererek kendini kurtarıyordu. Bölük kumandanı bu işte son derece meharetli bir adamdı. Havranlıların Osmanlı İmparatorluğuna asi olduklarını ve bu adamları mahıv ve kahretmek lâzım geldiğini bir hüküm olarak tatbik ediyordu. Mustafa Kemal ve Müfit bu hükmün yanlışlığını, yerinde ve gözleriyle, görüyorlardı.

İki ayrı düşünce: biri para toplamak ve bu parayı paylaşmak düşüncesi, diğeri bu para toplama mezalimine isyan etmek düşüncesi.

Kuneytara'da:

Mustafa Kemal ve Müfit, Osmanlılık namı altında yapılan bu büyük haydutluğun ne olduğunu anlamışlardır. Bunu yapanlar hakikaten haydut insanlardı. Bu hakikati anladığı dakika, Mustafa Kemal, Müfide şu sözleri söyledi:

— Hatırlar mısın Müfit, Şamdan bu kuvvete iltihaka karar-verdiğimiz dakikada karşıma bir süvari mülâzımı çıkmıştı, - bana: "beyim, size büyük hürmetim vardır. Bu sefere gitmemenizi tavsiye ederim," demişti. Ben sormuştum: Niçin? Süvari mülâzımı şu cevabı vermişti: "hayatınız tehlikeye girebilir de, onun için,". Ben bu adama tekrar: Niçin? dedim. O bana "seni öldürürler. Bilemezsiniz ve düşünemezsiniz beyim; bugün bütün Suriye ordusuna şamil bir müşterek menfaat vardır; Siz bu menfaate mâni olacak gibi görünüyorsunuz; bunu kimse kabul etmez, hayatınız mevzuubahstir., cevabını vermişti.

İşte Mustafa Kemali bu seyahate sevkeden amil o adamın musırrane sözleri olmuştur.

Kuneytara ordugâhı:

Kuneytara, Osmanlı Türkleri tarafından Türk Çerkezlerinin oturup yerleşmelerine tahsis edilmiş bir köydür. O köy ve civarında bir ordugâh kurulacaktı. Mustafa Kemal ve Müfidin nasıl adamlar olduğu anlaşılıyordu. Ordugâhın kurulması kendilerinden rica edildi; iki arkadaş bu vazifeyi yapmağa gittiler.

Kuneytara ordugâhında heyecan:

Ordugâh Kuneytara'nın yanında kurulmuştu. Oranın Çerke Türkleri o kadar misafirperver davrandılar ki her gece davetle yapıyorlar, misafirlere Çerkez tavuğu yediriyorlardı. Birgün, kuvvetler kumandanına şöyle bir haber geldi: Etraftaki Çerkezler ordugâhı basacaklar... Bu haber Mustafa Kemale kadar intikal etti. O, şu kararı vermişti: vaziyeti gidip kendi gözile görmek. Bunun üzerine Müfide: «benimle beraber gel» dedi ve iki arkadaş, yanlarında birer emirber neferi olduğu halde, dört nala sürdükleri atlarıyla Garp istikametinde yol almağa başladılar. Bir aralık bir tepeye geldiler; atlardan indiler; Mustafa Kemal o tepenin üstünden karşıdaki vaziyeti tesbit etti, ve gece vakti Türk ordugâhına baskın yapacak olan bir cemmi gafirin orada toplu olduğunu gördü. Tam bu esnada idi ki karşı taraf kuvvetleri Mustafa Kemali görmüşler ve beş on misli süvari kuvvetleriyle onun üstüne saldırmak üzere harekete geçmişlerdi. Mustafa Kemal sükûnetini bozmaksızın Müfide şunu söyledi: atına bin ve beni takip et... Mustafa Kemal, Müfit ve emirber neferler atlara bindiler; Mustafa Kemal delâlet ettiği istikametlerde dört nala yol aldılar, bu suretle düşmanı şaşırtarak karargâha geldiler. Mustafa Kemal düşman vaziyetini izah etti. Artık ordugâhta onun sözü dinleniyordu. Kumandan Lûtfi bu izaha göre tedbirler aldı ve Çerkezlerin hücumu vaki olamadı.

Kuneytara Şarkında bir köyde:

Birgün Mustafa Kemal, arkadaşı Müfitle beraber Kuneytara Şarkında bir Çerkez köyüne gidiyor. Köylü bu gelenleri ilk önce iyi görmüyor; iyi karşılamıyor, bunları da soyuculardan sanıyor. Buna rağmen Mustafa Kemal ve Müfidi alelusul evlerine kabul ediyorlar. Mustafa Kemal bir müddet bu köylülerle konuşuyor ve

çok geçmeden onlar Mustafa Kemalden hoşlanıyorlar, ona söz veriyorlar : «siz, diyorlar, ne dersiniz yaparız, fakat devlet diye şimdiye kadar kafamızı ezen bu idarenin emrettiğini yapmayız».

Namuskârane bir anlaşma:

Kuneytara civarındaki Osmanlı kuvvetleri oradaki köylerden birini imha etmek için yukardan bir emir alıyorlar. Bu köyün üzerine sevk edilen kuvvetin kumandanı Bay Lûtfi'dir. Mustafa Kemal ve Müfit bu harekette sâkittirler. Tam köyün karşısına geldiği zaman inanılmıyacak bir manzara görülüyor : Bu tek köy o gelen bütün Osmanlı kuvvetini mağlup edebilecek tertibat almıştır. O vakit kuvvet kumandanı (Bay Lûtfi) Mustafa Kemale müracaat ediyor, "ne yapalım?," diyor. İtiraf etmek lâzımdır ki Mustafa Kemal bu köyü mahvetmek istemiyordu ; çünkü o bu köy halkını inkılâp ve ihtilâl namına kazanmış bulunuyordu.

Şimdi emir ve kumanda Mustafa Kemale intikal etmişti. Mustafa Kemal bir kısım kuvvetleri Müfidin emrine vererek onu bir istikamette köye sevketti ve diğer bir kısım kuvvetleri de Çerkez Kolağası Bay Mehmed'in kumandasında olarak merkezden hücumu kaldırdı. Mustafa Kemal, Müfidi öyle bir cepheye sevk etmişti ki Müfit buradan hücum edemezdi ve esasen hücum etmemesi lâzımdı ; çünkü o köyün halkı daha evvel Mustafa Kemale bağlılık sözü vermişti. Çerkez Bay Mehmed aldığı emir üzerine merkezden hücum etti. Mustafa Kemal, daha ziyade bu Bay Mehmed'i takip için, onun peşi sıra giderek köyün içine girdi.

Burada Mustafa Kemalin gördüğü manzara şu idi : köylüler Çerkez Bay Mehmed'i kuşatmışlar, taş ve topaçla öldürmek üzere idiler. Bu sırada idi ki Mustafa Kemal köye girdi ; köylüler kendisini görünce etrafını aldılar ve : "sen ne dersen o olsun," diyerek Bay Mehmed'i Mustafa Kemale bağışladılar ve affettiler.

O köyde bir seans:

Muhtarın odasında. . . Mustafa Kemal. Müfit, Kumandan Lûtfi ve köyağası.

Mustafa Kemal söylüyor : "bir hedefe, bir emele yürüyeceğiz. Birbirimizi tanımayan kuvvetleriz. Bu hedefte, bu emelde beraber kalacak mıyız? Hep birden "evet," diyorlar. Bu "evet," sözü bir mühür ve imzadan daha yüksek bir namus sözü olarak alınmıştır. Bugün dahi onlar Mustafa Kemale vermiş oldukları sözü, ve Mustafa Kemal onlara verdiği sözü tutmaktadırlar.

Ordugâhta bir âdilîk:

Müfit, Mustafa Kemalın yanına geliyor ve şunları söylüyor :

— Bütün bu seyahatte çok para kazanılmış, benim hissemе oldukça altın isabet etmiş. Dün akşam bu altınları bana getirdiler; vermek istediler. Ben tereddüt ettim. Bu tereddüdün sebebini soranlara: “çünkü bu, bizim alışmadığımız şeydir; arkadaşım Mustafa Kemal bunu terviç ediyor mu?,” diye sorduğum zaman bana: “Mustafa Kemale senin aldığıının birkaç misli verilecektir dediler; ben de “müsaade buyurunuz, bir kere kendisinden sorayım,” cevabını verdim.

Müfidin bu sözlerini dinliyen Mustafa Kemal, arkadaşının bir hataya düşmüş olmasından ürkerek: “sakın, paraları almış olmanızın?” diyor ve Müfidin derhal “hayır,” diye cevap vermesi üzerine ona şu sözleri söylüyor :

— Müfit, sen bugünün adamı mı olmak istiyorsun yoksa yarının adamı mı ?

Müfit, zaten teklif edilen parayı kabul etmemiş olmanın verdiği bir gururla ve pek samimî bir ifade ile :

— Elbette yarının adamı olmak isterim. diyor. Mustafa Kemal kendisini takdir ediyor «elbette alamazsın; ben de almadım ve alamam» hükmünü veriyor.

Sahtekârların orduca teşhiri:

Bir gece Mustafa Kemalın ordugâhtaki çadırı sarılıyor. Kendisi ölümle tehdit ediliyor, hesap ve kitaplara mâni olmak istediği için....

Mustafa Kemal bunlara şu sözleri söylüyor :

— Arkadaşlar, ben gerçi mekteplerde riyaziye okuyup öğrendim fakat bu sizin hesaplarınızdan bir şey anlamam. Tabii sizin hesaplarınız en doğru olmak icap eder; fakat bunu ordu merkezinde kontrol ettirmekten çekiniyor musunuz ?

Buna «hayır» cevabı alınca :

— O halde, diyor, mesele yoktur; müsaade ederseniz yarın bir arkadaşımızı Şama göndeririz; orada en yüksek muhasip kim ise bu işi ona hallettiririz. Benim riyaziyeciliğim bu hesap meselesine akıl erdirmeğe kâfi gelmiyor. Efendiler ben namuslu bir adamım. Benimle arkadaş olanların da namuslu olmaları gerektir. Sizin bana bahsettiğiniz hesaplara benim aklım ermiyorsa ve bunu Şama gönderip tetkik etmeği teklif ediyorsam buna bir şey demeğe hakkınız olmamalıdır. Yarın Müfidi Şama göndereceğim.

Mustafa Kemal kuvvetçe ve muhitçe öyle tedbirler almıştı ki bu hesap sahtekârları ona mukavemet edemeyeceklerdi.

Kuneytara-dan Şam'a : Müfit

Mürettep kuvvetler hırsızları çok dikkatli idiler. Onlar Mustafa Kemali imha etmeği düşünmüşlerdi; fakat Mustafa Kemal bunu anlayıp tedbirli bulundu ve arkadaşı Müfidi Şama gönderdi.

Dürzü sınırlarında Mustafa Kemal:

Artık Mustafa Kemal, akılda tutulması lâzımgelen adam olmuştur. Osmanlı kuvvetleri Cebelidürüz'la karşı karşıyadır. Osmanlı kuvvetlerinin merkezi «Busrulharir» dir. Osmanlı devrinde bu «Busrulharir,, , dürzülerin daima muvaffak oldukları bir merkezdir. Mustafa Kemal orada bir Türk kumandanının mezartaşında şu yazıyı okudu :

«Hüsnü Bey Karrase'de kurban gibi oldu şehit»

Karrase, Mustafa Kemalın mensup olduğu kuvvetlerin bulunduğu Basrulharirin yakınında bir yerdir.

Busrulharir merkezinde toplanmış olan Osmanlı kuvvetleri talim ve terbiye ile meşguldürler. Onun yukarısında Dürzüler gayet kuvvetli süvari ve piyade kıtaatle, birgün, bu Osmanlı kuvvetine taarruz ediyorlar. Taarruz eden kuvvetler çok faiktir. Talimhane-de bulunan Osmanlı kuvvetlerinin kumandanı derhal Mustafa Kemale müracaat ediyor: ne yapalım? diyor. Mustafa Kemal cevap veriyor: «talim ve tatbikatınıza devam buyurunuz.»

Kumandan telâşla: fakat görmüyor musunuz, hücum ediyorlar demesi üzerine Mustafa Kemal şu cevabı veriyor: «evet görüyorum, ancak ben onları bilirim; onlar namuslu adamlardır kendilerine silâh kullanmıyanlara karşı silâh atmazlar.»

Nitekim öyle oluyor. Osmanlı kuvvetlerine hücum edenler mukabele görmeyince şaşırıyorlar, konuşacak adam arıyorlar.

Onlarla Mustafa Kemal konuşuyor, kendilerini o gece misafir ediyor, şeflerle arkadaş oluyor ve ertesi gün hepsini yerlerine iade ediyor.

Bir sahtekârlık:

Bu hâdisenin ertesi günü Şam jandarma kumandanı olan bir miralay, mürettep kuvvetin bulunduğu yere gelmişti. Kumandan Bay Lûtfi ile görüşüyordu. Mustafa Kemal de bu içtimaa davet olunmuştu. Şam jandarma kumandanı Dürzülerin püskürtülmesin-

Dr. Mustafa Şam'da
(Çorum Saylavı Dr. Mustafa Cantekin)

den dolayı Bay Lûtfi'yi tebrik ediyordu. Çok namuslu bir adam olan kumandan: hayır, diyor, biz püskürtmedik; onlar gittiler.

Jandarma kumandanı ısrar ediyordu: hayır bu meseleyi Zatişahaneye arzederken behemehal püskürtüldü diye yazmak lâzımdır mütaleasında bulunuyordu. Şam Jandarma Kumandanı Zatişahaneye yazılacak telgrafın müsveddesini kaleme almasını Mustafa Kemalden rica etti. Mustafa Kemal'in cevabı şu olmuştu:

— Ben böyle bir sahtekârlığa alet olamam. Esasen ortada galip mağlûp ta yoktur. Fakat hakikati söylemek lâzımsa onlar kazandılar.

Şam Jandarma Kumandanı: Sen henüz cahilsin; Zatişahaneyi anlamamışsın dedi. Mustafa Kemal bu sersem adama şu cevabı verdi: Ben cahil olabilirim, fakat Zatişahane olan zatın cahil olmaması ve sizin gibilerin mahiyetini anlıyabilmesi lâzımdır.

Netice:

Bu yazının başındaki ilk cümleye dönelim: Şam'da, Hamidiye çarşısında, üç Türk zabiti. Bu zabitler Mustafa Kemal, Müfit ve Lûtfi'dir. Bu Lûtfi Havran harekâtını idare etmiş olan kumandandır. Çarşıda yürürlerken Mustafa Kemal dikkat ediyor: Bay Lûtfi'nin ayağında çizme pantolonu var; fakat kundurası bir çizme değil, alelâde bir ayakkabıdır. Bu, eğer bir yanlışlık eseri değilse, muhakkak bir sefalet manzarasıdır. Mustafa Kemal bunun sebebini Bay Lûtfi'den soruyor. O, şu cevabı veriyor:

— Kemal, hakikat gördüğün gibidir. Bundan başka pantolonum yok.

Üç arkadaş çarşıda yürüyerek bir köşede, içine ancak iki üç adam sığabilecek, hücre kabilinden bir dükkânın önüne geliyorlar. Burası tüccar Mustafanın [1] ticarethanesidir. Dükkânın önünde duruyorlar. Ayağında ayakkabı yerine nalın bulunan bir adam takır tukur yürüyerek kendilerine doğru geliyor ve dükkânda oturacak yer olmadığı için dükkânın önüne birkaç sandalya koyduruyor. Mustafa Kemal meraklıdır: dükkânın içini görmek istiyor, giriyor, raflarda birtakım hafif eşya var. Ortada uzun bir masa duruyor. Bunun üstünde felsefeye, inkılâba, sosyalizme tubba ait Fransızca kitaplar var. Mustafa Kemal bunları karıştırıyor ve ticarethane sahibine soruyor:

— Siz tüccar mısınız, filozof musunuz, doktor musunuz nesiniz?

Tüccar Mustafa şu cevabı veriyor: tüccarım, bu kitaplar eskiden kalmış şeylerdir. Unutmamak için arasına okurum.

[1] Çorum Sayılavı Dr. Bay Mustafa Cantekin.

Aradan günler geçiyor. Bir gece Mustafa Kemal, Müfit, Doktor Mahmut [1] ve Lûtfi, Tüccar Mustafanın evine gidiyorlar. Şamın çıkmaz karanlık bir sokağında bir evin kapısını çalıyorlar. Tüccar Mustafa, elinde bir lâmba ile kapıyı açıyor, "buyurunuz," diyor.

Şamda dünya karanlıktır; bu ev de karanlıktır. o gece, yalnız, Doktor veya Tüccar Mustafanın elindeki lâmba ışık vermektedir.

Toplantı Doktor ve Tüccar Mustafanın evinin bir odasında oluyor.

— İhtilâl yapmalı, inkılâp yapmalı.

Bunu söyleyen Doktor veya Tüccar Mustafadır; devam ediyor: — Ben tıbbiyenin son sınıfında iken bu emeli takip ettiğim için evvelâ mehterhanede yatım, sonra sürüldüm. Çok kıymetli arkadaşlarımız vardır, inkılâbı yapmalıyız.

Müfit ayağa kalkarak bağıyor: Behemehal yapmalıyız.

Bu kadar ciddiyet ve kat'iyet karşısında Bay Lûtfi: Ben, diyor, çoluk çocuk sahibiyim. Namuslu bir adam olduğum için size tâbi olurum, fakat benden bir şey beklemeyiniz.

O dakikaya kadar arkadaşlarını sadece dinleyen Mustafa Kemal: o halde, diyor, siz buradan derhal gidiniz; bizim bundan sonra konuşacağımız şeyleri sizin dinlemeniz caiz değildir.

O gittikten sonra orada kalanlar inkılâptan, inkılâp yolunda ölmekten bahsettiler. Mustafa Kemal: mesele ölmekte değil, ölmekten idealimizi yaratmak, yapmak ve yerleştirmektedir.

Bundan sonra Doktor Mustafa, bütün hararetile Mustafa Kemale bağlandı.

O gece orada inkılâp yolunda çalışmak üzere bir cemiyet kurulmuş ve buna *Vatan ve Hürriyet* adı verilmişti.

Suriye - Makedonya:

Mustafa Kemal Suriyede mümkün olanı yaptıktan sonra Makedonyaya geçiyor ve Şamdaki eserini Makedonyada da kuruyor.

Evrensel ve tarihî işin, 1908 inkılâbının esasını Şamda, Doktor Mustafanın evinde aramak lâzımgelir.

[1] Mustafa Kemal'in müfrit inkılâpçı arkadaşlarından biri.